

Identitás

A Fidesz üldöz mindenféle másságot

Fodor Évával beszélget Rádai Eszter

Kezdjük két idézettel: „A normális magyar ember nem is érti, mi az a gender” – mondta a magyar miniszterelnök nemrég. És a másik idézet ugyancsak tőle: „Máris itt van az asztalon Soros György műhelyéből a migrációs és a gender akcióterv. Ideje volna pontot tenni Soros György európai ámokfutásának végére.” Önnek, a téma kutatójának mi a véleménye ezekről a kijelentésekről?

Nézzük az elsőt, amelyik az állítólagos normális magyar emberről szól: szerintem a miniszterelnök téved, ma már – főképp és leginkább épp az ő, illetve a kormányához közel álló média jóvoltából – elég sokan tudják, vagy azt gondolják, hogy tudják, mi az, hogy „gender”, hiszen szinte nem múlik el nap, hogy ne hallanának róla. Csak a *Magyar Nemzet*ben negyvenhét olyan cikk jelent meg decemberben, amelyben a „gender” szó szerepelt. Tényleg. Megszámoltam.

Azt mondja, hogy most épp a kormányzó pártok politikusai, illetve a kormányközeli média tesz jó szolgálatot ezzel a gendertudománynak?

Azzal, hogy folyamatosan napirenden tartják a kérdést, kétségkívül népszerűsítik a fogalmat, ahogyan annak idején a CEU-t is népszerűsítették az ellene indított támadással.

Viszont amit mögé képzelnek sokan – a kormánypártok felől, illetve a mé-

diából érkező folyamatos agymosás következtében –, az valami szörnyen természetellenes és beteges dolog, sőt – amint például Orbán Viktor idézett mondatában is szerepel –, akcióterv a „magyar emberek”, sőt a gyerekeik nemének tömeges megváltoztatására, férfiból nővé vagy nőből férfivá való átnevelésére, átoperálására.

Valóban, bár sokan hallották már azt a szót, hogy „gender”, viszonylag kevesen értik, hogy milyen értelemben és milyen célból használja a társadalomtudomány. Az elmúlt harminc év nemzetközi nemi egyenlőségi politikája (gender equality policy) nem vált különösebben népszerűvé Magyarországon, és erről nem csak a mostani kormányzat tehet. De ennek hiányában most a kormányközeli média ezt a keletkezett űrt egy nettó kis konspirációs elmélettel tudja betölteni. Abban a negyvenhét *Magyar Nemzet*-beli cikkben például a leggyakrabban a bevándorlást, az Európai Uniót és Soros Györgyöt asszociálták a gender szóval – nem az egyenlőtlenséget, a növekvő női szegénységet, az életesélyek különbözőségét, de még az anyaságot sem. Viszont egy népmesékre jellemző ívű történetet mondanak el: Soros György és gonosz „spekuláns” barátai világszerte megvalósítása céljából ránk akarják kényszeríteni az idegeneket – vagyis a bevándorlókat,

más vallású, más etnikumú, diverz szexualitás identitású embereket. Az EU-t már legyűrték, csak a kicsi, de bátor magyarság – a magyar kormány – próbál ellenállni, hiszen mi, magyarok nem kérünk a bevándorlókból, inkább a gyermekszülést, a családot és a nemzetet részesítjük előnyben. Vagyis a „gender” szót, amint ebből a kis történetből is látszik, az idegenek jelzésére használja a kormányközeli média, illetve a „gender lobby”-t a liberális befogadáspolitikai szinonimájaként. Az sem véletlen, hogy míg korábban, ha magyarul beszéltünk róla, a „társadalmi nem” kifejezést használtuk, most viszont a kormánybarát sajtó lelkesen felkarolja a fogalom angol megfelelőjét, ezzel is jelezve a dolognak a magyar néplelektől és a magyar nemzetétől való idegenségét.

4

Azt mondta az előbb, hogy az idegenek, az idegenség jelzésére használja ezt a szót a kormányközeli média – és nyomában a közönsége is. Én például a közösségi médiában zajló különféle diskurzusokban tapasztalom gyakran liberálisnak a legkevésbé sem nevezhető kommentelőktől, hogy megszemélyesítik a fogalmat, például azt írják: „Még csak az kéne, hogy a gender ide jöjjenek, nincs nekünk szükségünk rájuk!” Vagy: „Nekünk itt ne genderkedjenek az agresszív LBMTQ-hordák, maradjanak ott-hon!”

Ugye nem kell mondanom, hogy a gender egyáltalán nem ezt jelenti a társadalomtudományi elemzésekben. A szót magát egyébként angolszász második hullámos feministák hozták be a köztudatba, amikor az 1960-as, 70-es években azt akarták hangsúlyozni, hogy a nemünk és a

hozzá kapcsolt társadalmi szerepeink nem eleve elrendeltek, nem biológiai szükségszerűségek, hanem változtathatók, és állandóan változnak is. Olyan tényeket kellett bizonygatniuk, hogy a nők agykapacitása nem kisebb, mint a férfiaké, következésképp ők is alkalmasak magas szintű értelmiségi vagy vezetői munkára. Vagy hogy nem feltétlenül kell elfogadni, hogy a nők alapvető és egyetlen igazi hivatása, mert hormonálisan erre vannak predesztinálva, a gyermekszülés, a gyermek gondozása és a család körüli teendők ellátása. Megkülönböztették tehát a biológiai nemet („sex”) és a társadalmi („gender”), és azt mondták, bár vannak biológiailag meghatározott tulajdonságaink, de ezekből nem szükségszerűen következnek a nőknek és férfiaknak akkor az USA-ban vagy Nagy-Britanniában kijelölt társadalmi nemi szerepek, a létező nemi sztereotípiák. Mára már egyébként a feministák egy része, illetve a gender studies diszciplína kicsit másképp gondolkodik erről a sex/gender különbségről is.

Hogyan másképp?

Na ez az, ami garantáltan kiveri a biztosítékot az emberek többségénél. Elképzelhető egy olyan érvelés is, mely szerint a biológiai tulajdonságaink is társadalmilag értelmezettek, tehát a társadalmi folyamatok során nyernek értelmet. Nincs tehát különbség igazán közöttük, a sex és a gender ugyanaz. Mondok egy példát. Az épp megszületett csecsemők sok mindenben különböznek egymástól, mégis a pénisz megléte vagy hiánya az, ami szerint olyan kategóriákba soroljuk őket, amelyeknek hosszú távú jelentőségük van. Nem érdekel

például bennünket a fülük mérete vagy a kisujjuk hossza, esetleg a szemük színe, pedig ezek szerint is kategorizálhatnánk, ezek is genetikailag meghatározott jelenségek, ahogy a nem is. A pénisz természetesen az utódnemzésben való részvétel miatt fontos, de a jövőben ez a folyamat is változhat, és akkor elképzelhető, hogy a pénisz megléte szerinti kategorizálás is elveszíti fontosságát, esetleg nem is kategorizálunk, vagy nem kettő, hanem több kategóriába soroljuk a csecsemőket. A történet lényege az, hogy a sok biológiai különbség a társadalmi választások és szükségszerűségek miatt nyer értelmet, és nem fordítva. Nem csak és nem elsősorban a biológia determinálja tehát a társadalmi folyamatokat, ezen belül a nemi kategóriák meglétét és jelentőségét, hanem fordítva is igaz mindez.

Voltaképpen mikor kezdődik el az ember életében a nemi sztereotípiák szerinti nevelés?

Abban a másodpercben, amikor megszületünk, tehát amikor az orvos vagy a baba ránéz az újszülöttre, és kinyilatkoztatja, hogy fiú vagy lány. Az esetek jelentős részében ezt a látható biológiai jellemzők alapján teszi, máskor ezek a jelek nem teljesen egyértelműek, de valamilyen kategóriákba akkor is belezárják a csecsemőt. És ezen a ponton, ebben a pillanatban elkezdődik a tanulás. Ma, az ultrahang korában már korábban is, amikor anyuka és apuka, esetleg két leendő anyuka vagy két leendő apuka megtudja, hogy a várt gyermeküket melyik kategóriába fogják sorolni, és ennek megfelelően kezdenek gondolkodni arról, hogy rózsaszín vagy kék rugdalózót vá-

sároljanak neki, a nemének „megfelelő” játékokat vegyenek, és esetleg eszerint rendezzék be a gyerekszobát is – ilyen módon a szülők már a születése előtt hatást gyakorolnak az anya hasában növekvő magzatra, a későbbi csecsemőre. Tehát voltaképpen már a születés előtt elkezdik a gyerekek nemi sztereotípiáknak megfelelő nevelését, a nemi kategorizálás gyakorlatát.

Azt tudjuk, hogy szabadon, „legálisan” 2019-ig lehetett a gender studies egyetemi tárgy Magyarországon, akkortól tiltotta be ugyanis a társadalomtudományi karokon az Orbán-kormány az oktatását. A kezdetek azonban, tehát hogy mikor lett része az egyetemi oktatásnak ez a diszciplína, sokkal bizonytalanabbak. Ahogyan egyébként a fogalom közbeszédben való helyes használatának, elterjedtségének a mértéke is.

A „gender” – tehát a társadalmi nem kifejezés, vagyis a férfiak és nők közötti viszony – mindig a társadalmi elemzés tárgya volt, nem is beszélve az irodalomról, a művészetekről. Hogy ne menjünk túl messzire, Magyarországon 1945 után hangsúlyosan az államszocialista politikai program része lett a nők emancipálása. Ez, ugye, csak akkor lehetséges, ha nem gondoljuk eleve elrendeltnek, biológiaiainak a férfiak és nők szerepei közötti különbségeket. Nem nevezték mindezt „gender”-nek, mert a kifejezés afféle nyugati dolognak számított, és nem is voltak kifejezetten radikális elképzelések, de a nők társadalmi szerepét változtathatónak gondolták, például az anyaság mellett fontossá vált a részvételük a fizetett munkában, ami korábban főleg a férfiak feladata volt. Tehát

a koncepció létezett, és emlékszem a 80-as években is egyetemi kurzusokra, amelyeken a téma szerepelt, ahogy ma is több ilyen típusú tárgyat tanítanak. De kifejezetten a „gender studies”-t, mint mesterszakos programot először a CEU-n akkreditálták Magyarországon „társadalmi nemek tudománya” cím alatt. Emlékszem, komoly ellenállásra számítottunk, amikor beadtuk az akkreditálási kérvényt, de megjegyzés nélkül átment az anyag. Ez 2007-ben történt. A „gender” szó azonban – eredeti jelentésétől nagyrészt függetlenül – igazán „népszerűvé”, közhasználatúvá az Orbán-kormányok ideje alatt, az ő „segítségükkel” vált, mert ők láttak benne politikai felhajtóerőt.

6 *És idővel „témafelelőt” is állítottak mellé a családokért felelős tárca nélküli miniszter, Novák Katalin személyében. Akinek – ennek megfelelően – nem a női jogok és az úgynevezett női témák vitele és képviselése lett a feladata, hanem ellenkezőleg, a klasszikus női szerepfelfogás és az antigender szemlélet megszemélyesítése és propagálása. Legutóbb akkor gyakorolta ezt, amikor – az anyai szerep elsődlegességét hangsúlyozandó – a férfiakkal való versengésről, a „bérversenyről” igyekezett lebeszélni nőtársait.*

Amit Novák Katalin mond gender témában, az azért különösen vicces, mert ő épp az élő megtestesítője annak, hogy a női szerepek társadalmiak, és igenis változnak időben és térben. Száz évvel ezelőtt Novák Katalin nemhogy miniszter nem lehetett volna, de még választójoga is csak alig, és az is csak akkor, ha tud írni és olvasni, ami nem volt jellemző a nők jó részére. Másrészt

egy női miniszter szájából meglehetősen komikus azt hallani, hogy a nők számára mennyire kielégítő életpálya a gyermeknevelés. Ettől eltekintve persze híven képviseli a kormány nőpolitikáját, ami egyrészt gyerekszülésre, másrészt a fizetett munkában való részvételre sarkallja a nőket. Mindkettőre egyszerre – de ez nem ellentmondás, és ez az általános nemzetközi tendencia, nem kizárólag magyar jelenség. A nőket tehát nem akarják visszakergetni a konyhába, az otthon falai közé – ahogy például a 90-es évek elején voltak erre halvány próbálkozások a rendszerváltás utáni ideológiai kavarással. Amiben különbözünk ennek a nőpolitikának a nyugati verziójától, az az, hogy bár nagyon is fontos és szükséges mind a család, mind a gazdaság számára a nők munkaerőpiaci jelenléte, de azt is elvárjuk, hogy ne versenyezzenek a férfiakkal, hanem elégedjenek meg másodlagos szerepekkel. Elég, ha mondjuk félállásban dolgoznak, és nem annyira fontos pozíciókban, vagy ha mégis, akkor se várjanak érte ugyanakkora fizetést – ahogy ezt Novák Katalin is elmondta az emlegetett videóüzenetében. Tehát ez nem a 20. század eleji konzervatív elvárás, hanem sokkal inkább egyfajta 21. századi dupla kizsákmányolás. Másrészt a különböző nőcsoportoknak különböző szerepeket szán a kormány, ami a nők közötti egyenlőtlenséget tovább növeli; a családsegítő intézkedések juttatásait például nagyobb mértékben élvezhetik a középosztálybeli, jobb anyagi helyzetben levő nők, mint a szegények. Valamelyest az utóbbiakat is támogatják, de őket inkább a munkaerőpiac alacsonyabb presztízsű,

jóval szerényebb jövedelmi viszonyokat jelentő területeire igyekeznek terelni, például a közmunkába, ami egyébként ennek megfelelően el is nőiesedett az utóbbi években. Vannak egyfelől a közép- és felsőbb osztálybeli, iskolázottabb nők, akik, mint a miniszter asszony javasolja, vagy az otthon falai között találják meg a maguk kiteljesedését, vagy – a kormány kisgyerekes anyákat munkába visszaállító intézkedései, például a gyed-extra segítségével – anyaként is a munkában, a munkaerőpiacon. És vannak a szerényebb körülmények között élő, gyakran vidéki nők, akiket viszont kifejezetten alacsonyabb kategóriájúnak számító, alulfizetett, prekárius állások felé terelnek, illetve olyan munkahelyeket teremtenek számukra, amelyekben elsősorban gondoskodó tevékenységet fejthetnek ki, elképesztően kevés pénzért. A valódi családbarát intézkedésekben egyébként nem erős ez a kormány, tehát bár ajánl anyagi motivációt a munkába való visszatéréshez, de a munkahelyeken már nemigen próbálnak olyan helyzetet teremteni, például rugalmas munkaidővel vagy home office lehetőségekkel, hogy a kisgyerekesek is odaérjenek az óvodába a zárás előtt. És persze minden ilyen intézkedés elsősorban a nőket célozza meg, mintha apja egyik gyereknek sem lenne. Ez az az üzenet tehát, amit Novák Katalin közvetít, ahogyan Kövér László és a kormány más tagjai is egyébként, kicsit más megközelítésből, a dolog különböző aspektusait hangsúlyozva.

Összhangban egyébként a kormány társadalompolitikájával. Hogyan kapcsolódik mindehhez a családon belüli

erőszakról szóló isztambuli egyezmény ratifikálása körüli huzavona, hogy a magyar kormány mintha épp kihátrálni készülne belőle? Ön nemrég egy a Helsinki Bizottság által szervezett beszélgetésben arra hívta fel a figyelmet, hogy ennek a vonakodásnak, amivel egyáltalán nem vagyunk egyedül (az Európa Tanács harmincnégy tagállamából tizenegy nem írta alá az egyezményt, köztük kilenc volt szocialista ország), az igazi oka a gender-problematika elutasítása. Mostanában egyébként arról is hallani híreket, hogy Orbán Viktor az Európai Unió más fontos döntéseivel is csak akkor hajlandó egyetérteni, bizonyos dokumentumokat aláírni, ha azokban nem szerepel a gender szó.

Így van, itt a magyar kormánynak az az egyébként teljesen abszurd és nevetséges állítása, hogy ez a fogalom nem létezik, csak arra szolgál, hogy elfedjen valami ennél sokkal fontosabbat. Például azt, hogy nem hajlandó valóban húsba vágó intézkedéseket meghozni a nők elleni erőszak megakadályozása érdekében. Vagy az EU nemi egyenlőséget elősegítő akciótervének elutasítása, aminek a célja az, hogy ne kelljen azokat az intézkedéseket meghozni, amelyek a nőknek a férfiakéval egyenlő életlehetőségeket garantálnak. Ezek gyakran költségesek, vagy – ne adj' isten! – konkurenciát teremtenek férfiaknak, vagy épp a munkáltatóknak kerülnének pénzbe. Na, ilyen intézkedésekre a magyar kormány nem hajlandó.

Amikor törvénybe foglalják, hogy az emberek nem válhatnak nemet, tehát hogy a születéskor meghatározott nemüket kell egész életük során valamennyi iratukba beleírni, akkor

ennek a rendkívül embertelen döntésnek az amúgy nagyon kevés érintett nem célpontja, csak eszköze, még ha őket, az ő életüket teszik is ezzel tönkre. A cél valójában politikai: az igazán fontos, a társadalmat esetleg átalakító intézkedések elkerülése, a férfiak intézményesült társadalmi előnyeinek fenntartása, illetve egyfajta politikai szabadságharcnak tűnő feszültség gerjesztése az Európai Unió „gender lobby”-ja, sőt a teljes EU ellen. Így lehet azzal a hülyeséggel ijesztgetni embereket, hogy külföldön a gyerekeket a szülők arra buzdítják, hogy ide-oda váltogassák a nemüket, és ebből a célból kicsi gyerekeket is hormonokkal kezelnek. Ezt nem én találok ki, elrettentésül ilyen történetek sorakoznak a kormány-sajtóban. Ez az antigender diskurzus tehát több célt szolgál: politikai legitimitációt biztosít a „szabadságharcos” kormánynak, egyúttal lehetőséget kényelmetlen és költséges intézkedések elkerülésére, miközben egyfajta kinyilatkoztatást is jelent arról, hogy a magyar kormány a magukat antigenderként definiáló, keményen antiliberális nemzetközi jobboldali mozgalmakkal szimpatizál. Ebből remélve politikai tőkét kovácsolni magának, mert arra számít, hogy a választók majd pozitívan reagálnak rá. És meg is teszik egyelőre.

Vagyis ennek a háttérében is felmérések, közvélemény-kutatások vannak, amelyeket a Fidesz-kormány olyan sűrűn végeztet, hogy megismerje a magyar társadalom preferenciáit különféle kérdésekben? Elébbemegy a választói igényeknek és érzületeknek?

Szerintem fordítva van a dolog, az ok ebben az esetben a kormányzatnak a választókat megdolgozó,

a közvéleményt a neki megfelelő irányba terelő kommunikációja. Tehát nem arról van itt szó, vagy nem elsősorban arról, hogy a Fidesz lereagál vagy pláne kezel egy társadalmi problémát, esetleg elébbemegy a választói preferenciáknak, hanem ő maga alakítja ezeket a preferenciákat. Olyan, az ismeretlentől, az újtól való ködös félelmeket lovagol meg és növel hatalmassá, mint mostanában a nemváltás vagy a társadalmi nem fogalma, vagy amilyen – következzen itt egy másik, még tragikusabb példa – az úgynevezett migránskérdés volt 2015-ben a nagy menekültválság idején. Amikor az emberek – tisztelet a kevés kivételnek – egészen másképp is reagálhattak volna a történetekre, mint ahogyan az Magyarországon történt. Nem rettegéssel, elutasítással és bezárkózással, mint amikor valaki felajánlotta az üresen álló házat néhány menekült nyaraltatására, és az egész falu felázadt az ellen, hogy két szegény család egy hetet töltsön a közelükben. Hanem elfogadással, megértéssel és szolidaritással. És hogy ez mégsem így történt, az – amint kutatások is megmutatták – nagyrészt és főképp a kormány propagandájának volt az eredménye. A magyarok egy nemrégiben közölt, az összes OECD-országban végzett Gallup-felmérés szerint a legkevésbé fogadják el a társadalmi sokféleséget, az etnikai, szexuális kisebbségeket és a bevándorlókat. És ami igazán szomorú: ez nem volt így 2008-ban, akkor még átlagos országnak számítottunk ebből a szempontból.

Most éppen a szexuális kisebbségeket vette célba a kormány, ellenük próbál indulatokat szítani, konkrétan gyűlöletet kelteni azokkal szem-

ben, akik nem tartoznak a heteroszexuális többséghez, esetleg nem érzik magukat az egyik nemi kategóriához tartozónak sem. És ahelyett, hogy segítenénk őket ebben a mi kiszolgáltatott, gazdaságilag volatilis és társadalmilag gyakran változó világunkban, amikor az emberek amúgy is bizalmatlanok és szoronganak az ismeretlentől, az újtól, a „rendetlenségtől”, a szabálytalanságtól, a kormányzati kommunikáció irracionálissá növeli a szorongást, hogy politikai tőkét kovácsolhasson belőle magának. Tehát miközben a világ mindig új dolgokat lök elé, és ezért jó lenne, ha megtanulnánk, hogyan fogadjuk el és hogyan alkalmazkodjunk ezekhez, itt azt tanítják az embereknek, hogyan kell az új dolgokat elutasítani.

És aztán ennek a megtámogatására törvényeket is hoznak, állítólag a gyermek önazonosságához való jogának védelmében. Vagy az alaptörvényben rögzítik, hogy „az anya nő, az apa férfi”. Közben beolvasztják az Egyenlő Bánásmód Hatóságot is egy kormányhivatalba, és ráadásul lehetetlenné teszik azt is, hogy az egyedülállók, de valójában a meleg gyermekeket fogadhassanak örökbe. Kívér házelnök útmutatásának megfelelően, aki szerint a meleg-örökbefogadás voltaképpen pedofília.

Ezek egészen elképesztő, végtelenül embertelen és felháborító döntések. Hogy mindjárt az utolsóra, az örökbefogadással kapcsolatos szabályozásra reagáljak, gyerekek hada él ma nevelőszülőknél, egyre kevesebb a nevelőszülő és egyre több a befogadásra váró gyerek, amitől egyre nehezebb körülmények között léteznek a gyerekek, de a

nevelőszülők is. Annak lenne értelme, hogy minél több gyerek állandó helyre, szerető családba kerüljön, örökbe fogadó szülőkhöz. Ugyanígy képtelenség, hogy egyedülálló nőknek sem nagyon akarnak gyereket örökbe adni, miközben, mint az életben tapasztaljuk, számosan nevelik föl remekül a sajátjukat. A kormány képviselői csak egyféle emberi közösséget hajlandók családnak nevezni, amit kizárólag egy magát férfinak nevező apa és egy magát nőnek nevező anya alkothat a közös gyermekeikkel együtt. Pedig a háztartások kevesebb mint fele ilyen: sokan élnek egyedül, gyerek nélkül, más rokonokkal, stb. Róluk simán el lehet feledkezni, nem véletlenül nőtt radikálisan a szegénység például az egyedülálló nők körében az utóbbi öt évben. De amikor azt próbáljuk mondani, hogy csak egyféle család létezik, ahol mindenki a vér szerinti anyjával és apjával él együtt, akkor csak kevés ember valódi élményét írjuk le, és amikor a tankönyvek csak ezt nevezik normálisnak, akkor azt sugalljuk a gyerekek majdnem felének, akiknek a szülei elváltak, hogy ők furák, megvetendő, nem normálisak. Mire jó ez? Amikor a törvénykezés ilyen elképesztően nincsen összhangban az emberek élményével, az mégiscsak akár középtávon is gondot okoz, komoly társadalmi problémákhoz kell vezetessen.

Ráadásul ettől már politikai hasznót sem igen lehet remélni...

Ez ügyben Novák Katalint kellene kérdeznie. Nem tudom, hogy mit remélnek ettől, mert ezek butaságok. De vigasztalásképp: a szigorú és intoleráns rendet elváró politikai és társadalmi rezsimek eléggé labili-

sak, mert az emberek nagyon különbözök. Tehát hiába próbáljuk mondani erősen az embereknek, hogy te ilyen vagy, olyan vagy, ezt csináld, azt csináld, azt pedig ne csináld, az emberek nem ezt csinálják, lásd a kormánypártunk jeles képviselőit, akik nem feltétlenül azt gyakorolják, amit prédikálnak. Tehát nem nagyon működik hosszú távon ez a dolog.

10 Arról a furcsa történetről mi a véleménye, ami a Fidesz-alapító, egykor a legfelső körhöz tartozó, alapítvány-fogalmazó politikussal, ma már csak volt európai parlamenti képviselővel, Szájer Józseffel esett meg, akiről az úgynevezett politikai elitben évtizedek óta mindenki tudta – és tudomásul vette –, hogy meleg? És ez feltehetően a család szentségét mindenekfölött hirdető saját párttársai és elvbarátai esetében is így volt. De amikor ez a tény végtelenül kínos körülmények között nyilvánossá vált, és ezért nem lehetett tovább hallgatni róla, akkor – mondván, „amit tett, nem összeegyeztethető a mi politikai közösségünk értékrendjével” – a pártja korábbi „érdemei” elismerése mellett kivetette magából. Sokan ezt az amúgy másnak, mint álszentnek alig nevezhető magatartást a homoszexualitással, tehát úgy általában a mássággal szembeni közömbösségnek, sőt türelemnek gondolják, ha – amint mondani szokták –, az a „négy fal között” marad.

Ugyan! Ennek köze nincs a türelemhez! Ez semmi más, mint a másság üldözése. Tehát olyan nincs, hogy „csinálja, csak ne legyen szem előtt”, mert ez nem vagy-vagy kérdés. Az a tény, hogy valaki nem jelenhet meg más emberek előtt a maga valóságá-

ban, hogy nem vállalhatja, hogy meg kell tagadnia önmagát, hogy valakit rejtőzködésre kényszerítünk, az az üldözés eklatáns példája. Amivel nem azt akarom mondani, hogy „szegény” Szájer Józsefet sajnálni kellene, mert nem hiszem, hogy kell.

„Megtanultunk tisztos távolban ülni, / járművön más-más rúdba kapaszkodni, / fedni egymást a kirakatüvegben, / s egy zacskó Albertkekszben egyesülni.” – írja Nádasy Ádám a sok évvel korábbi coming out-ja előtti időkre emlékezve a Tizenkét képaláírás utolsó, különösen szívszorító négy sorában.

Pontosan erről beszélek, erről az úgynevezett „normális emberek” társadalmából való kirekesztettségéről. Mi ez, ha nem üldöztetés? Tehát ne kerteljünk, a Fidesz igenis kegyetlenül üldöz mindenféle másságot, ráadásul sosem lehet tudni, legközelebb kikre, milyen csoportokra és milyen intézményekre fogja ráaggatni ezt a bélyeget, kiket fog épp másnak definiálni, és ennek apropóján elhallgattatni, bedarálni, kiszöporítani, és a romokat lenyúlítani. Mert ez nemcsak a szexuális kisebbségeket, illetve a két ismert nemi szerephez való nem illeszkedést jelenti, hanem etnikai, vallási kisebbségeket vagy mindenféle másképp gondolkodást is, és persze mindenféle embert és csoportot, aki és amely bármilyen dologról másképp vélekedik, mint amit a Fidesz elvár és előír. Úgy is lehet mondani, hogy a kormány iránti lojalitás hiányát üldözi, és akit célpontjául kiszemel, azt pellengérré állítja, besározza, gyűlöletes színben tünteti fel és ellehetetleníti, miközben mindebből politikai és gazdasági tőkét kovácsol.

Kicsit visszatérve még az isztambuli egyezményvel kapcsolatos dilemmákra, annak miben látja az okát, hogy épp a volt szocialista országok parlamentje nem hajlandó ezt ratifikálni, hogy épp ezek az országok viszonynak elutasítóan a társadalmi nemek illetve a nemi szerepek kérdéséhez? Vannak kutatók, akik szerint ennek ahhoz is köze lehet, hogy földrajzilag többnyire a keleti és nyugati kereszténység határán elhelyezkedő országokról van szó.

Lehetséges, bár például Olaszországban, sőt Franciaországban is erőteljesekek az antigender mozgalmak, vagy Latin-Amerikában, nemcsak a délszláv vagy a balkáni országokban. De a genderellenességnek többféle oka lehet. A kelet-európai országokban talán számít az államszocialista múlt is. Ezekben az országokban később indultak be az identitásalapú mozgalmak, például a feminista vagy melegjogi mozgalmak, és – számos okból – nem is sikerült különösebb szolidaritást kiváltaniuk a többségből. Idegennek, külföldről importáltak érzik ezeket az emberek, és ezért kevésbé befogadhatók, ahogy sajnos az üzenetük, a kisebbségek iránti tolerancia is.

Kell-e attól tartanunk, hogy egyszer csak elérnek egy bizonyos kritikuss tömeget, és visszafordíthatatlanná válnak az oktatásban folyamatosan sorjázó kormányzati intézkedések, kezdve az első, a 2010-es választás után sürgősen meghozott döntéstől, amely eltávolította az óvodai nevelési alapprogramból azt a mondatot, hogy „kerülni kell a nemi sztereotípiák megerősítésének tudatos erősítését”, egészen az egyetemi gender tanácsok megszüntetéséig?

Ezek nem visszafordíthatatlan dolgok, de biztos, hogy nyomot hagynak a mai generációkon. Haladjunk visszafelé, kezdjük az egyetemekkel. Miután a társadalmi nemek tudománya című mesterszakot 2018-ban – mondjuk úgy – deaktiválta a kormány, és ma már ebből nem is lehet diplomát szerezni, maradt a CEU, ahol az amerikai képzés keretében továbbra is létezik ez a szak. De ma már az is Bécsben, ami azt jelenti, hogy mondjuk az a húsz-harminc diák, akit ez a döntés érinthet, nem kaphat mesterszakos diplomát Magyarországon a társadalmi nemek tudományából. És ez számukra valóban nagyon szomorú, de az intézkedés maga ezúttal is inkább szimbolikus jelentőségű, hiszen a korábban ilyen néven tartott kurzusokat természetesen tovább folytatják, csak esetleg nem „társadalmi nemek tudománya” címszó alatt. Amivel egyáltalán nem akarom kisebbiteni a döntés felháborító voltát, csak azt akarom érzékeltetni, hogy ennek az oktatás szempontjából sokkal kisebb a gyakorlati, mint a szimbolikus jelentősége. Ez tehát egyike azoknak a jelzéseknek, kinyilatkoztatásoknak, hogy az Orbán-rendszer távol tartja magát a liberális nyugati nézetektől, értékektől valamint a képviselőiktől, amelyek és akik szerint ez a fajta képzés, ez a fajta gondolkodásmód produktív és előremutató. Bár őszintén, például a gendertudományokkal kapcsolatban bizonyos kételkedés azért tapasztalható volt a szak megszüntetése előtt a mégoly liberális politikai erők részéről is. Na, ezt az Orbán-kormány támadása sokban enyhítette, tehát a liberális oldal összezárását is elérte a kormány politikai akciója.

Nézzük az óvodák ügyét! Valóban ez volt a 2010-ben felállt Orbán-féle oktatási kormányzat egyik első intézkedése, a nevelési programból kihúzták ezt a bizonyos, nagyon veszélyesnek ítélt mondatot, ami voltaképpen csak arról szólt, hogy az óvónők próbáljanak lazítani a nemi sztereotípiákon. Azaz megerősítették azt az irányt, amely szerint a gyerekeket már az óvodában is, aztán innen tovább, végig a közoktatásban arra kell trenírozni, mi a számukra kijelölt nemi szerep, ahonnan nem tanácsos semmilyen másik irányba elmozdulni. Illetve hogy a társadalom és a nemzet alapvető egysége a heteroszexuális, nukleáris család, minden más esetleg megtűrt, amíg nem állítják pellengérré valamiért. Ezek azok a dolgok, amelyeket a kormány az óvodától az egyetemig sulykoltat, ezért ezt már belerakta a tanmenetekbe meg a tankönyvekbe különböző módokon, időnként vallásos köntösbe bújtatva. Ami legalábbis különös az állam és az egyház szétválasztásának elve okán, egyébként azonban inkább kacagtató. De tényleg! Mit is lehet gondolunk arról a matematika-tankönyvről, amelynek borítóján egy kislány épp a haját tépi, mert számára, nőnemű lévén, nagyon nehéz a matematika? És ezek minden komikusságuk ellenére bizony nagyon fontos üzenetek, mert arról szólnak, mi lesz majd az életben a dolga a felnövekvő kislánynak, és mi a fiúnak. Tehát hogy melyiknek milyen sorsot szán a magyar állam.

Ugyanakkor azért lássuk be, hogy számos más hatás is éri a gyerekeket ezeken túl, például a munkaerőpiaci szükségletek vagy a család elképzelései a gyerekek jövőjéről, vagy épp

a gyerekek született vagy időközben szerzett készségei, képességei és hajlamai... Ezek mind hatnak arra, hogy a gyerekek végül is mit választanak és hogyan élnek. Tehát fontos, hogy az óvónő mire neveli a gyereket, de azért más dolgoknak is van szerepük, szerencsére a kormány nem mindenható.

Nem sokkal a járvány kitörése előtt, tavaly februárban egy a genderről tartott CEU-rendezvényen az előadását úgy fejezte be, hogy „nem csak a társadalom határozza meg a nemi kategóriákat, hanem a nemi kategóriák – tehát ahogyan a nemekről gondolkozunk – is meghatározzák, méghozzá alapvető módon a társadalmat: a társadalmi környezetet és az intézményeinket. Ha másképp gondolkodnánk a nemekről, akkor egy másfajta társadalomban élnénk.” Kifejtené bővebben, miben állna ez a különbség, milyen lenne ez a másfajta társadalom, amely nem szorítja szűk, a régi nemi sztereotípiáknak megfelelő kategóriákba a tagjait? Másfelől, nem épp erre a „másfajta társadalomtól” való félelemre játszik rá, nem épp ezt táplálja a magyar kormány, és minden ilyen típusú, a bezárkózásra és a nacionalizmusra építő politika, minden autoriter rendszer? Mondván, ha ezt megengedjük, akkor majd, mit tudom én, mi fog történni...

De hiszen éppen ez a lényeg: ez a „mit tudom én, mi fog történni”. Mert ezek sosem valódi, konkrét veszélyek, hiszen miféle veszélyt is jelenthetne bárkire, hogy a honfitársai egyetlen százaléka transznemű vagy úgynevezett interszex, tehát olyan biológiai tulajdonságokkal született, amelyek alapján egyik nembe sem lehet besorolni, vagy ha

lehet is, ott nem érzi magát otthon? Elárulhatom: semmilyen veszélyt. Ha hagynák, hogy akiknek most alaptörvényben tiltják meg, megváltoztassák a nemüket, attól nem történne az égvilágon semmi... Ezzel szemben az a társadalom, amely nem hajlandó befogadni új gondolatokat és eszméket, és amely nem hajlandó rugalmasan reagálni a világ változásaira, az szomorú jövő elé néz, mert ott az intelligens és tehetséges emberek előbb-utóbb tönkremennek vagy elvándorolnak, és csak azok maradnak, akiknek nincs más lehetőségük, vagy valamilyen egyéb személyes oknál fogva nem akarnak mozdulni. Vagyis ezek nem igazán életképes és versenyképes társadalmak a 21. században, ezért sem

érdeemes ilyen típusú propagandát folytatni és ilyen törvényeket hozni. Mert ez, amellett, hogy az elenyésző számú transznemű embert korlátozza, aminek a gyakorlati jelentősége egyébként elenyésző, a társadalom többségét abban erősíti meg, hogy mindennél fontosabb a rend és a változatlanóság, és ezért gyanakodva kell fogadni, illetve el kell utasítani mindent, ami új, és nem kell az embernek magát az új dolgokhoz igazítania, ellenkezőleg, a világot kell magunkhoz, a mi jóról és rosszról alkotott, előző századbeli elképzeléseinkhez alakítani. Amivel azonban ebben az elképesztően gyorsan, dinamikusán változó világban, ami- ben élünk, halálra ítéljük magunkat, már középtávon is.

páratlan oldal

www.es.hu

IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

**Kattintson
a www.es.hu-ra!
SMS-sel is
előfizethet!**

PUBLICISZTIKA,
FEUILLETON,
PRÓZA, INTERJÚ,
VERS, VISSZHANG,
KÖNYVKRITIKA,
MŰBÍRÁLAT,
GALÉRIA